

M.Ö. I. YÜZYIL ROMA-PARTH İLİŞKİLERİNİN KİLİKYA EYALETİ'NDEKİ YANSIMALARI

Mehmet KURT

*Yrd. Doç. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü**mehmetkurt@kmu.edu.tr*

ÖZET

Anadolu'nun güneyindeki korsanlık faaliyetlerini engellemek amacıyla kurulmuş olan Kilikya Eyaleti, Roma'nın geleneksel doğu politikası ve yönetim olgusunda önemli bir yer tutmuştur. Pompeius'un yapmış olduğu düzenlemelerle tarihinin en geniş sınırlarına ulaşmış olan eyalete, Lentulus Spinther'in valiliği sırasında Apameia (= Dinar), Cibyra (= Gölhisar) ve Synnada (= Şuhut)'nın da eklenmesiyle stratejik açıdan daha da önem kazanmıştır. Eyaletin özellikle Ovalık Kilikya'yı kapsayan doğu kesimi, M.Ö. I. Yüzyıl Roma yönetiminde oldukça karmaşık ilişkilerin yaşandığı, sık sık düzenlemelerin yapıldığı sahalarda başında gelmiştir. Romalı valilerin kötü yönetimi ve korsanlık sorunu yüzünden uzun süre sıkıntılı dönemler yaşayan eyalet, Pompeius tarafından Ovalık Kilikya'nın bağlanması sonucu Parth tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Cicero ve Marcus Antonius başta olmak üzere, Roma'nın Kilikya Eyaleti yöneticilerinin yapmış oldukları düzenlemelerde Parthların büyük payı olmuştur. İşte bu çalışmanın konusunu Cicero'nun mektupları ve antik kaynaklar ışığında Roma-Parth ilişkilerinin Kilikya Eyaleti'ndeki yansımaları oluşturmuştur. Bu yönüyle çalışma, Roma-Parth ilişkileri çerçevesinde Kilikya Eyaleti'nin tarihi gelişimi hakkında bir genel değerlendirmeyi içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Roma, Parthlar, Kilikya Eyaleti, Cicero, Marcus Antonius.

THE REFLECTIONS OF THE RELATIONS BETWEEN ROME-PARTH IN CILICIA PROVINCE IN B.C. I. CENTURY

ABSTRACT

Province of Cilicia which was established in order to hinder piratical activities in the southern Anatolia has an important place in Rome's traditional policy of the east and the fact of administration. The province spread on the widest borders thanks to the regulations that were made by Pompeius has gained more importance strategically with additions of Apameia (=Dinar), Cibyra (= Gölhisar), and Synnada (= Şuhut) during the governorship of Lentulus Spinther. Especially the east part of the province comprising Cilicia Pedias was the first of the areas where rather complex relations were experienced, and frequent regulations were applied in. B.C. I. Century Rome administration. Undergoing hard times due to the erroneous administration of Rome Governors and the problem of piracy for a long time; the province had been face to face with the danger of Parth due to its being tied to Cilicia Pedias by Pompeius. Being Cicero and Marcus Antonius' in the first place, Parthians have great roles in the regulations made by Rome's Province of Cilicia administrators. Hence, the subject of this study is the reflections of the relationship between Rome- Parth on the light of Cicero's letters and ancient sources. With respect to this side, the study includes a general evaluation about historical improvement of Cilicia Province in the context of Rome-Parth relations.

Key words: Rome, Parths, Province of Cilicia, Cicero, Marcus Antonius.

GİRİŞ

Bilindiği gibi, M.Ö. 188 yılında imzalanan Apameia Barışı hükümleri gereğince Seleukoslar Krallığı, Torosların gerisine çekilmek zorunda kalmıştır. M.Ö. 187 yılında en büyük kralları III. Antiokhos'un ölümü üzerine Seleukoslar Krallığı'nın gitgide zayıflayarak ortadan kayboluşu, batıyı temsil eden Roma ile doğu dünyasını temsil eden Parthları¹ karşı karşıya getirmiştir (Mutafian, 1988: 185). İşte Romalılar ile Parthlar arasındaki ilk ilişki, Roma'nın Kilikya valisi Sulla aracılığıyla M.Ö. 92 yılında olmuştur. Sulla, Parth kralı Arsakes'in elçisi Orobazos ile Fırat Nehri kıyısında Melitene (= Malatya)'de bir araya gelmiş ve söz konusu ırmağın sınır olması konusunda sözlü olarak anlaşmışlardır (Syme, 1995: 87; Kaya, 1999: 416, dn. 45)². Romalı komutan Lucullus'un Fırat'ı Romalılar ve Parthlar arasında sınır olarak tanımasıyla Sulla-Orobazos antlaşması da meşrulaştırılmıştır (Magie, 1950: 343 vd.; Kaya, 2005b: 170). Roma-Parth anlaşmazlığının temeli ise, Lucullus'un halefi Pompeius'un Armenia'yı ele geçirip yönetimini Roma'ya bağlı bir kral olan genç Tigranes'e bırakmasıyla atılmıştır (Kaya, 2004: 77). O halde ilk Roma-Parth ilişkisinin temelinde Roma Cumhuriyeti ve Parth Krallığı arasındaki sınırın belirlenmesi yatmaktadır. Bazı istisnalar dışında Fırat Irmağı Parthlar ile Romalılar arasında sınır olarak kalmıştır (Mutafian, 1988: 193; Syme, 1995: 91). Parthlar, bu geleneksel sınır ihlal edilmediği sürece, temeli Romalıların düşmanlığını kazandıracak bir siyasal oluşum içinde bulunmamak esasına dayanan bir tarafsızlık politikası izlemeye özen göstermişlerdir (Kaya, 1999: 418).

Öte yandan Roma'da Triumvirliğin (=Üçlü Yönetim) üyelerinden birisi olan Pompeius, Pontos kralı VI. Mithridates Eupator'a karşı kazanmış olduğu zaferle ün yapmıştı. Diğer üye Caesar'ın Galya'da Kelt savaşlarında elde ettiği başarılı sonuçlar, Pompeius'un başarılarını da gölgede bırakıyordu. İşte Triumvirliğin üçüncü üyesi Crassus, diğer iki üyenin başarılarını kıskanıyor, kendisine onlarinkinden daha büyük bir prestij sağlayacak bir savaşın komutanlığını üstlenmek istiyordu. Bu nedenle M.Ö. 55 yılında Suriye valisi olarak atanmasını sağladı ve amacının Parthlara karşı savaşmak olduğunu da gizlemedi (Kaya, 2004: 77). Crassus'un Pompeius ve Caesar'ın o zaman Roma dünyasında büyük yankılar uyandıran başarılarını unutturacak bir başarı için Parthları seçmiş olması, Romalılar için Parth tehdidinin büyüklüğünün açık göstergesi sayılmalıdır. Ne var ki Roma senatörlerinin şiddetli muhalefetine rağmen Crassus tarafından açılan M.Ö. 53 yılında gerçekleştirilen

¹ Göçebe ya da yarı göçebe yaşam biçimine sahip bozkır kültürü insanları olan Parth halkı, İskitler tarafından Persia'nın Parthava Bölgesi'ne göçe zorlanmışlardır. Parthların M.Ö. III. yüzyıl ortasında Arsaklar hanedanlığı yönetiminde ortaya çıkarak Media ve Mezopotamya'ya kadar hakim oldukları anlaşılmaktadır. Ne yazık ki Persler, Grekler ve Medler gibi farklı etnik kökene sahip kavimlerle bir arada yaşamış olan Parthlar, kendi dillerinden yazılı hiçbir eser bırakmamışlardır. Parthların kökeni konusunda antik kaynaklar tatmin edici bilgiler vermediği gibi, arkeolojik ve antropolojik çalışmalar da yetersizdir. İşte bütün bu nedenlerle Parthların kökeni tartışma konusu olmuştur. Strabon (XI, 9, 2) gibi bazı antik yazarlar tarafından bir bozkır kavmi olan İskitlerle ilişkilendirilen Parthlar ve Parth halkının kökeni konusunda detaylı bilgi için bkz. Mutafian, 1988: 185; Kaya, 1999: 408, dn. 1, 2.

² Sulla'nın Roma senatosu tarafından Kilikya'ya gönderilmesi ve Parth kralının elçileriyle yaptığı görüşme konusunda bkz. Strabon, XIII 1, 27; Plutarkhos, *Sulla*, 5.3-6; Appianos, *Mithridates*, 57.

Parth seferi, Karrhai (= Harran)'de büyük bir hezimetle sonuçlanmış, Roma ordusu Parth generali Surena tarafından ezilmiş, Crassus da orada ölmüştür (Plutarkhos, *Crassus*, 41; Livius, CVI)³.

MEKTUPLARI IŞIĞINDA CICERO'NUN KİLİKYA EYALETİ VALİLİĞİ VE PARTH KRALLIĞI

Karrhai Savaşı'nın galipleri olan Parthlar, Roma'nın doğu eyaletleri için potansiyel tehdit unsuru oluşturan bir halk görünümü kazanmaya başlamışlardır. Kilikya Bölgesi ise, coğrafi konumu nedeniyle Parth tehdidi altında olduğundan, Roma için Kilikya Eyaleti'nin stratejik önemi daha da artmıştır. Bu durum karşısında Pompeius ve Caesar arasındaki iktidar mücadelesi nedeniyle hızla bir iç savaşa sürüklenen Roma Cumhuriyeti, M.Ö. 51-50 yılları arasındaki Parth saldırılarını durdurma görevini Romalı valilere ve müttefik kralların söz konusu valilere verecekleri desteğe emanet etmiştir (Kaya, 1999: 423)⁴. İşte M.Ö. 52 yılında Pompeius'un çıkardığı Eyaletler Yasası (= *lex de provinciis*)'na göre Cicero, Kilikya'ya proconsul (= eyalet valisi) seçilmiş ve M.Ö. 51-50 arasında bir yıl süreyle burada kalmıştır (Marshall, 1972: 890 vd.; Kirbihler, 2008: 349 vd.). Gelişmeler hakkında en detaylı bilgiler, M.Ö. 51 yazında eyalete ulaşmış olan Cicero'nun mektuplarından elde edilmektedir. Zira Kilikya'nın yeni eyalet valisi, yolculuğu boyunca arkadaşlarıyla Parthların artık Roma topraklarını istila etmemeleri konusundaki samimi dileklerini paylaşmaktadır (Cicero, *ad. Att.*, V 9; V 11; V 14; Lerouge, 2007: 84, dn. 4).

Cicero, M.Ö. 51 yılının 31 Temmuzunda Kilikya Eyaleti'nin ilk şehri Laodikeia (= Goncalı)'ya ayak basmıştır. Asia'ya ümitle gelmiş ve çok isteksiz başladığı yolculuğun sonunda ilgilendiği tek şey, burada bir yıldan fazla kalmamanın yollarını aramak olmuştur (Cicero, *ad. Att.*, V 15, 1; Texier, 2002: 439; Kirbihler, 2008: 351). Eyalete ayak basar basmaz onu en çok etkileyen şey, hiç şüphesiz şehirlerin acınacak durumu olmuştur⁵. Öyle ki Cicero, karşısında şehirlerin yıkılmış ve yoksul olduğu, insanların ise yaşama zevklerini yitirdikleri bir eyalet bulmuştur (Cicero, *ad. Att.*, V 16, 2).

Cicero, Laodikeia, Apameia (= Dinar), Synnada (= Şuhut) ve Philomelion (= Akşehir) conventuslarından sonra M.Ö. 51 yılı Ağustos ayı içinde birliklerinin yığınak yaptığı Ikonion (= Konya)'a ulaşmıştır (Cicero, *ad. Att.*, V 20, 1). Burada kendisine Kommagene kralı Antiokhos tarafından Parth tehlikesi haber verilmiştir. Antiokhos tarafından bildirilen habere göre, Armenia kralının kız kardeşiyle evlenen Parth kralı Pakoros, değişik halklardan oluşturduğu kalabalık birliklerle takviye edilmiş çok önemli güçlerle Fırat'ı aşmış olup Kappadokia'ya

³ Siyasal rakipleri Caesar ve Pompeius'un başarılarını kıskanan Crassus'un kişisel hırslarının bir sonucu olan bu ilk Roma-Parth savaşı için bkz. Piganiol, 1930: 358; Stark, 1966: 114 vd.; Kaya, 1999: 420 vd.

⁴ Roma müttefiki olan başlıca bağımlı krallar, Kommagene (= Adıyaman) kralı Antiokhos, Kastabalid kralı Tarkondimotos, Arap prensi Iamplikos ve Galatia kralı Deiotaros idiler (Mutafian, 1988: 198).

⁵ Cicero'nun selefleri ve özellikle de onların sonuncusu olan Appius Claudius Pulcher'in kötü yönetimi eyaleti bu duruma getirmişti. Pulcher'in iki yıllık valiliği boyunca eyaletin ekonomik durumu konusunda bkz. Ünal & Girginer, 2007: 233.

saldırmaya hazırlanmaktadır (Hunter, 1913: 80; Magie, 1950: 396; Lerouge, 2007: 84). Nitekim Cicero'nun M. Porcius Cato'ya mektubunda Parthlar konusunda aşağıdaki korku ve telaş içeren ifadeler yer almaktadır:

“Kommageneli Antiokhos tarafından bana gönderilerek 28 Ağustos tarihinde Ikonion karargahına ulaşan elçiler ve karısı Armenia kralının kız kardeşi olan Parth kralının çok büyük bir kuvvetle Fırat'a ulaştıklarını ve diğer ülkelerin büyük desteğini alarak Fırat'tan geçmeye başladıklarını haber vererek, Armenia kralının Kappadokia üzerine bir baskın yapmak üzere olduklarını bildirdiklerinden, yakın dostluğumuzu da düşünerek size yazmak ve bu haberi vermek zorunda olduğumu düşündüm” (Cicero, *ad. Fam.*, XV 3, 1).

Roma generali Crassus'un ölümüyle sonuçlanan Karrhai felaketi, doğuda sürekli bir tehdit unsuru olarak duran Parth tehlikesine bir çözüm getirebilmiş değildi. General Gaius Cassius Longinus'un Antiocheia (= Antakya)'da Crassus'un yenik askerlerinden topladığı düzensiz Roma birlikleri, Parthları geri püskürtmek için yeterli değildi. Aslında Parth saldırısı, Roma'daki siyasal duruma etkileri bakımından büyük önem taşımaktaydı (Magie, 1950: 401). Öyle ki Roma'da Pompeius ve Caesar taraftarları, Parthlara karşı savaşmak üzere atanacak Romalı komutanı tartışıyorlardı. Genel eğilim, Asia'da Pompeius'un görev alması yolundaydı ve kendisinin beklentisi de bu yöneydi. En sonunda senato, Pompeius ve Caesar'ın askerlerinden birer birliği Parthlara karşı savaşmak için ayırmalarına karar verdi. Bu emir, Pompeius tarafından iki yıl önce ödünç verilmiş bir lejyonun iadesini talep etmek için kullanıldı. Böylece iki lejyon da Caesar'dan alındığı için, Pompeius herhangi bir birlik kaybetmemiş oldu (Magie, 1950: 401; Ünal & Girginer, 2007: 236).

Romalıların Kilikya'da kadrosu eksik iki lejyonuyla 2.600 kişilik süvari birliği vardı. Ancak söz konusu kuvvetler, Parthları durdurmak için yeterli değildi. Galatia kralı Deiotaros, tüm birliklerini Roma emrine vermeyi teklif etti⁶. Böylece ordudaki sayı ikiye katlanacaktı, ama bu sayı da karşıdaki korkusuz düşmanla baş edebilecek yeterliliğe sahip değildi. Dağınık olmasına rağmen Kilikya'ya en yakın ve en büyük Roma birliği Ikonion (= Konya) civarında bulunuyordu. Buraya Parth işgalini duyduktan sonra eyaletin etrafını dolaşarak gelmişlerdi. Cicero, bizzat seyahate çıkarak Ikonion'a varmıştı ki Parthların işgali haberi ulaştı⁷. Asker olmaması bir yana hiçbir askeri deneyiminin bulunmaması, onu çok zor durumda bırakmıştı. Ancak Quintus Cicero, Anneius ve Pomptinus daha önce bazı birliklere komuta etmişlerdi. Cicero, legatlerinin tavsiyeleri doğrultusunda dağınık askerleri topladı. Ayrıca birliklerini Roma vatandaşları ve yerlilerden aldığı yeni askerlerle takviye etti (Magie, 1950: 396). Cicero'nun zayıf düşmüş iki lejyondan ve birkaç destek kuvvetinden oluşan tamamıyla yetersiz bir

⁶ Deiotaros, M.Ö. 51 yılı Şubat ayında Cicero'ya bir mektup yazarak, Parthların saldırılarına karşı emrindeki Roma lejyonları tarzında eğitilmiş 12.000 piyade ve 2.000 atlıdan oluşan bütün ordusunu Cicero'nun emrine vermek suretiyle, onun hem güvenini hem de dostluğunu kazanmış ve bu şekilde Roma'nın Anadolu politikası için ne denli gerekli bir müttefiki olduğunu göstermiştir (Arslan, 2000: 153). Deiotaros'un ordusu, Roma'nın Syria ve Kilikya eyaletleri valileri olan M. Cornelius Bibulus ve M. Tullius Cicero için çok değerliydi. Deiotaros'un Roma müttefiki olarak Parthlara karşı oynadığı roller konusunda bkz. Cicero, *ad. Att.*, VI 1, 14; Magie, 1950: 396; Kaya, 2005b: 137-138.

⁷ Cicero'nun yolculuğu sırasındaki Parth saldırıları için bkz. Cicero, *ad. Att.*, V 6, 4; Cicero, *ad. Fam.*, XV 3, 1; Cassius Dio, XL 28.

orduyla⁸, eyalet içerisindeki kara yolunda ve Adana Ovası'nda güvenliği sağlaması beklenmekteydi. İnsan gücü eksikliği de dikkate alındığında o bunun çok zor olduğunu düşünüyordu (Shaw, 1990: 52).

Öte yandan Karrhai yenilgisiyle başlayan süreç, Roma'nın Parth tehdidi konusunda kesin bir politikasının ve stratejisinin olmadığını da ortaya koymuştur. Öyle ki bir yandan Parthlara karşı Suriye'yi savunmak için çağın en büyük iki generalinden birisi olan Pompeius'un yollanmasının düşünülmesi, Roma'da Parthların Roma Cumhuriyeti'nin doğu sınırları için oluşturdukları tehdidin büyüklüğünün belli ölçüde de olsa farkına varıldığını düşündürmektedir. Ama diğer taraftan Cicero'nun mektupları, Romalıların birçok kez Parth tehdidinden yeterince kaygı duymadıkları izlenimini de vermektedir. Zira söz konusu mektuplarda Cicero, eyalette beklenenden daha fazla kalmak ve çok zayıf askeri birliklerle eyalete yollanmaktan dolayı sitem etmektedir (Lerouge, 2007: 85)⁹.

Gerçekten de Roma senatosu, ancak M.Ö. 50 yılı ilkbaharında Suriye'ye takviye asker yollamaya karar veriyor. O zaman Caesar ve Pompeius'un ordularından alınmış iki lejyon, Parthların Bibilus tarafından geri püskürtülmesinden sonra Eylülde İtalya'ya ulaşıyorlar. Anlaşılan o ki Roma'da Karrhai felaketinden dersler çıkarma ve kalıcı tedbirler almak yerine, daha ziyade iç sorunlarla¹⁰ meşgul olunmaktaydı. Roma Cumhuriyeti yöneticileri, iç sorunlarını doğu eyaletlerinden daha önemli gördüklerinden bütün dikkatlerini buna veriyorlardı. Bu süreçte Roma yöneticileri arasında hakim olan genel kanaat, Cicero'nun proconsulluğuna önem kazandırmak için Parth tehlikesini abarttığı yönündeydi. Ancak Parthları Antiocheia'ya kadar getiren M.Ö. 51-50 istilalarını hafife almak imkânsızdı. Bu durum, Roma'da kalmış yöneticiler ve doğrudan komşuları tarafından tehdit edilen eyalet halkları arasındaki Parth tehdidi algılamasında büyük farklılıklar olduğunu göstermekteydi. Roma'daki yöneticiler açısından tehlikenin boyutu sadece ekonomik olup, onlar Roma'nın gelir kaynağı olan eyaletlerin kaybedileceği endişesi taşıyorlardı. Yine sözü edilen yöneticiler, Parth yenilgisini sadece Crassus'un uyguladığı kötü taktiğe bağlama kolaylığına kaçmaktaydılar. Bütün bu sebeplerle Parthlar, Karrhai Savaşı'nı izleyen on yıl boyunca Roma'ya karşı güçlerini kanıtlamaya devam etmişlerdir (Lerouge, 2007: 85).

Aslında İkonion'dan yola çıkan Cicero'nun Tarsus'a ulaşmak için izleyeceği en kısa rota, Laranda (= Karaman) üzerinden Seleukeia (= Silifke)'ya oradan da sahili izleyerek Tarsus'a ulaşan Orta Dağlık Kilikya yoludur (Mutafian, 1988: 198)¹¹. Ancak Cicero'nun tercihi, Ksenophon'un Anabasis adlı eserinde sözü edildiği üzere

⁸ Kilikya'ya vali olarak atanan Cicero'nun emrine 12. 000 yaya ve 1.000 atlıdan oluşan bir kuvvet verildiği konusunda bkz. Plutarkhos, *Cicero*, 36.

⁹ M.Ö. 52-50 yılları arasında Roma Cumhuriyeti'nin Parthlara karşı tutumu konusunda geniş bir değerlendirme için bkz. Sherwin-White, 1984: 290 vd.

¹⁰ M.Ö. 52 yılı Ocak ayında Clodius katledilmiş, Pompeius ve Caesar arasındaki rekabet, M.Ö. 51-50 yılları boyunca artmıştır. M.Ö. 49 yılında iç savaşı başlatacak olan süreç bütün hızıyla işlemektedir. Karrhai Savaşı sonrası Roma'da yaşanan iç sorunlar konusunda detaylı bilgi için bkz. Lerouge, 2007: 85 vd.

¹¹ Ancak bu yol, kısa gibi görünse de muhtemelen güvenli olmadığından büyük ordular tarafından pek tercih edilmemiştir. Nitekim Karaman yolu, Genç Kyros isyanı sırasında da Kyros tarafından değil, daha küçük bir birliğe sahip olan Kilikya kralı Syennesis'in eşi Epyaxa tarafından kullanılmıştı (Ksenophon, I 4-19). Fakat bu orduya ait iki bölük, Karaman üzerinden Dağlık Kilikya'ya giderken kaybolmuşlar ve bu kayboluşun sırrı çözülememiştir (Houwink ten Cate, 1961: 32). Öte yandan yapılan

Klasik Çağ'da Genç Kyros'un da kullandığı Konya-Karapınar-Ereğli yolu olmalıdır¹². Nitekim M. Porcius Cato'ya yazdığı mektubun aşağıdaki satırlarında şunları kaydetmektedir:

“Bu sıralarda orduyu teftiş ettikten sonra, 28 Ağustos tarihinde Kilikya için yola koyulduğum zaman, 1 Eylülde Kommagene kralı tarafından bana gönderilen bazı elçiler, henüz doğrulanmadığı halde, büyük bir panik içinde Parthların Suriye'ye girdiğini bildirdiler. Bunu işitince hem Suriye hem de kendi eyaletim Asia'nın tamamı için çok endişelendim. Bunun üzerine ben de ordumu Kilikya'ya bağlanan Kappadokia Bölgesi'ne götürmeye karar verdim. Çünkü doğrudan Kilikya'ya gitmiş olsaydım, Kilikya'yı kolayca alabilecektim. Ama Suriye tarafında oldukça açık ve her ne kadar bizim gizli dostlarımız olsalar da Parthlara karşı açıkça düşmanlık etmeye cesaret edemeyecek krallarla çevrili olduğundan Kappadokia için rahatsız oldum. Bu yüzden Kilikya'yı hemen ele geçirmek ve Kappadokia'yı tutarak komşu kabilelerin komplolarını engellemek amacıyla karargahımı Kappadokia'nın en güneyinde, Toroslardan çok uzak olmayan Kybistra (= Ereğli) kentinde kurdum” (Cicero, ad. Fam., XV 4, 4).

Öyle anlaşılıyor ki Cicero, Parthlar konusunda ciddi haberler geldiğinden Ikonion yakınındaki orduyu teftiş ettikten sonra karargahtan ayrılarak Armenia kralı Artavasdes ve Parthların Kappadokia'ya giden yolların kapandığını hissetmeleri için Kilikya'ya sınır olan kısımdan ilerlemiştir. Diğer bir ifadeyle amacı, Suriye'de kamp kurmuş olan düşmanı bir Roma ordusunun yaklaştığı bilgisinden mahrum bırakmaktır. Bu arada Cicero, M.Ö. 51 yılı 18 Eylülünde Lykaonia ve Kappadokia sınırındayken, kendisine Torosların ötesinde “Roma halkının en iyi dostu ve en sadık müttefiki” olarak düşünülen Amanos dağları kralı Tarkondimotos'un bir mektubu ulaştırılmıştır¹³. Söz konusu mektupta Parth kralı Orodes'in oğlu Pakoros'un kalabalık bir süvari birliğiyle Fırat'ı aştığı bildirilmektedir (Cicero, ad. Fam., XV 1, 2; Hunter, 1913: 90; Syme, 1995: 161).

Bu şekilde Roma tarafından oluşturulmuş olan tüm tampon devletler sistemi, muhtemel bir Parth saldırısı yoluyla tehdit edilmiş görünmektedir (Mutafian, 1988: 198). Nitekim Cicero, Kybistra'da içeriden gelecek bir komploya karşı hamisinin himayesini isteyen Kappadokia kralından Parthların Kappadokia'yı değil, ama Suriye

araştırmalar, bu çevrede Orta Anadolu'yu Toroslar üzerinden sahile bağlayan ve muhtemelen Karaman-Yeşildere-Taşkale-Karakuyu Yaylası-Arslanköy güzergahını izleyen daha kısa bir yolun varlığını ortaya koymuştur. Bu güzergahta H. Bahar tarafından yapılan yüzey araştırması için bkz. Bahar, 2008: 235-254.

¹² Cicero'nun Ikonion-Kybistra etabında izlediği yol güzergahı ile ilgili olarak 18 Eylül tarihli mektubu maalesef herhangi bir bilgi vermemektedir. Ancak onun Derbe (= Kertihöyük) hakimi Antipater'in misafiri ve dostu olduğu bilgisinden hareketle iki alternatif üzerinde durulmaktadır. Birincisi, Lystra (= Hatunsaray)-Laranda-Derbe güzergahını izleyen güney rotası, diğeri ise Karadağ'ın kuzeyindeki Barata (= Binbirkilise)'dan geçen kuzey rotasıdır. Daha kısa olması, su sıkıntısının yaşanmaması ve sonraki dönemlerde de sıkça kullanılmış olması gibi nedenlerle daha çok kuzey rotasını izlemiş olabileceği üzerinde durulmaktadır. Bu konudaki tartışma, görüş ve yorumlar için bkz. Hunter, 1913: 87; Syme, 1939: 309; Belke-Restle, 1978-1980, 7 dn. 15; French, 1996: 103 vd.

¹³ Tarkondimotos'un Seleukoslar İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra ortaya çıkan iktidar boşluğunu zamanında gördüğü ve politikasını iyi ilişkiler kurma üzerine oturttuğu, bu amaçla Roma'nın Doğu Akdeniz'deki yöneticilerine sadakatten hiçbir zaman ayrılmadığı anlaşılmaktadır. Tarkondimotos'un M.Ö. 64-31 yılları arasında bölge yönetiminde en dikkate değer nokta ise, Roma ve Parthlar arasında salıncak politikası izlemek durumunda kalmış olmasıdır. Çünkü onun krallığı, Seleukoslar İmparatorluğu'nun yerini alma mücadelesi veren bu iki güç arasında tampon bir bölge oluşturmaktaydı. Bu konularda detaylı bilgi için bkz. Sayar, 2000: 6; Sayar, 2001: 374.

ve Kilikya'yı tehdit eden daha güneydeki bir rotayı izlediklerini öğrenmiştir (Cicero, *ad. Fam.*, XV 4, 7; Mutafian, 1988: 199). Pakoros liderliğindeki kalabalık Parth ordusu, Suriye'nin kuzeydoğusundan Fırat'ı geçerek, doğudan Ovalık Kilikya'ya girmişti. Bir başka ifadeyle Parthlar, Cicero'nun eyalet sınırlarına dayanmışlardı. Kybistra'da beş gün konaklayan Cicero, Parthların Kappadokia'nın bu tarafına oldukça uzak bir mesafede olduklarını anlamıştır. Bunun üzerine artık Kappadokia tehdit altında olmadığından Cicero ve birlikleri, Toroslardan geçerek Parthları Ovalık Kilikya'da karşılamak üzere harekete geçti (Cicero, *ad. Att.*, V 20, 2; Cicero, *ad. Fam.*, XV 1, 3). Cicero ve ordusu, on beş gün içerisinde Kilikya kapıları üzerinden klasik yolu izleyerek 5 Ekimde de Tarsus'a ulaşmıştır (Cicero, *ad. Att.*, V 20, 2-3; Mutafian, 1988: 199). Yollardan geçerken Kilikya içlerine kadar sızmış olan Parth süvarileri, Epiphaneia'daki Roma birliği ve diğer Roma süvarileri tarafından öldürüldüler. Antiokheia'ya kadar gelen Parthlar geri çekilince Cassius'un pususuna düşürüldüler. Pakoros'un yerine komutayı üstlenmiş olan Asaces ağır şekilde yaralandı ve birkaç gün sonra da öldü. Ama Parth askerleri, Fırat'ın batısındaki Roma topraklarından çekilmediler ve dolayısıyla sonraki ilkbaharda savaş kaçınılmaz görünüyordu (Cicero, *ad. Att.*, V 21, 2; Magie, 1950: 397).

Parthların geri çekilmesi üzerine Roma senatosu, doğuya asker gönderme tavsiyesini de askıya almış oluyordu¹⁴. Bu arada Ovalık Kilikya'yı çevreleyen dağlar üzerinde egemenlik kurmak söz konusu olmadığından, bu dağlar ova için sürekli bir tehdit oluşturmaktaydı. Parthların doğudaki öncü kuvvetleri nedeniyle, Adana Ovası'nın batısı Roma'nın uzak doğu sınırındaki en hassas noktasını oluşturuyordu (Shaw, 1990: 223). Her ne kadar Parth tehdidinin Ovalık Kilikya için önemsiz olduğu anlaşılırsa da son gelişmeler, çevre sakinlerini karıştırmaya yetmişti. Bu arada Cicero, aldığı istihbaratlar ve bizzat kendisine gelen habercilerden, Parthların ve Arapların büyük bir kuvvetle Antiokheia'ya yaklaştıklarını öğrenmiştir. Yine Cicero'ya Kilikya'ya giren büyük bir atlı birliğinin kendisine ait birkaç süvari bölüğüyle o sıralarda Epiphaneia'da garnizon görevinde olan bir kohors (tabur) tarafından parçalandığı haberi ulaştırılmıştır. İşte bu şekilde Parth kuvvetlerinin Kilikya sınırlarına uzak olmadıklarını görünce, ordusunu Amanoslara doğru yapılabilecek en uzun sefere çıkarmıştır. Oraya ulaştığı zaman düşmanın Antiokheia'dan geri çekilmiş olduğunu ve Bibilus'un burada bulunduğunu öğrenmiştir (Cicero, *ad. Fam.*, II 10, 2; Mutafian, 1988: 200). Cicero'nun buraya gelmekteki amacı, fırsat bulduğunda her iki eyaleti de rahatlatmaktı. O halde şimdi en başından beri aklında olan planı uygulamaya koyabilir, yani her iki eyalet için de önem arz eden Amanosları zayıflatmak ve bu dağdan ezeli bir düşmanı uzaklaştırmak için ilerlemeye devam edebilirdi (Cicero, *ad. Fam.*, XV 4, 9).

Bu amaçla M.Ö. 51 yılı sonbaharı başlarında Cicero, Amanos dağlarında Roma'nın ezeli düşmanı isyancı dağlı kabileler üzerine yürümüştür. Tarsus'ta sadece iki gün kalan Cicero, 7 Ekimde Mopsouhestia (= Misis/Yakapınar)'ya ulaşmıştır (Cicero, *ad. Fam.*, III 8, 10; Mutafian, 1988: 199). Epiphaneia'dan başlayarak

¹⁴ Parthların geri çekilmesi, o an için doğuya bir ordu gönderme konusundaki bütün tartışma ve planları sona erdirmişti. Ancak iki lejyonun Caesar'dan geri alınmasının doğurduğu hoşnutsuzluk, iki lider arasında zaten zayıf olan bağların kopmasına sebep olmuştur. Zamanla Pompeius, eski dostunun artan prestijini daha da kıskanmaya ve Caesar'ın konumunu alçaltmak için yollar aramaya başladı. Caesar-Pompeius mücadelesi ve Parth sorununa etkileri için bkz. Magie, 1950: 401-402.

dağlık bölgede aralarında Erana, Spyra ve Commoris gibi merkezlerin de bulunduğu -ancak maalesef bugün idantifiye edilememiş- çok sayıda kaleye saldırılar düzenlemiştir (Cicero, *ad. Fam.*, XV 4, 8). Kabile mensuplarının bir kısmı öldürülmüş, kimisi de esir edilmiştir. Çoğu köy yerleşmeleri yerle bir edildikten sonra, askerler Issos (= Kinet Höyük)'a çekilmiş ve Romalı galip komutan burada imparator ilan edilmiştir (Cicero, *ad. Att.*, V 20, 3; Tobin, 2004: 6).

Cicero, bir hafta sonra kendilerine Eleutherokilik (= Özgür Kilikyalılar) adını veren ve Cicero tarafından medeniyetten mahrum kalmış vahşi yabancılar olarak tanımlanan (Cicero, *ad. Att.*, V 20, 5) dağlık kabileler üzerine yürümüştür. Ne Seleukoslar ne de Pompeius zamanında hakimiyet altına alınamamış ve asla bir krala bağlı olmamış olan bu kavmin toprakları oviden kaçanlar için iyi bir sığınak oluşturmaktaydı. Ayrıca söz konusu yabancıların Parthlara sempati besledikleri haberleri de geliyordu. Cicero, bu yerel halkın direncini kırmak ve Roma yönetiminin bölgedeki itibarının iadesini sağlamak için onların mutlaka ezilmesi gerektiğini düşünüyordu (Cicero, *ad. Fam.*, XV 4, 10; Shaw, 1990: 225). Bu amaçla iki aya yakın bir kuşatmadan sonra Pindenissus¹⁵'u ele geçirdi. Kentin alınmasından sonra Eleutherokiliklerin Tebarans¹⁶ isimli gözü pek ve oldukça tehlikeli komşuları, Cicero'ya rehinelere yollamışlardır (Cicero, *ad. Fam.*, XV 4, 10; Tobin, 2004: 6). Cicero, kuşatma mevsimi sona erdiğinde orduyu kışlık karargahına göndermiş, esir edilmiş ya da muhalif olan insanları köylerde tutmasını emrederek komutayı kardeşi Quintus Cicero'ya bırakmıştır (Cicero, *ad. Fam.*, XV 4, 10; Magie, 1950: 398).

Amanoslardaki bu güz seferinden sonra Parth tehlikesinin atlatıldığını düşünen Cicero, M.Ö. 50 yılının başında Torosların kuzeyine gitmek üzere Tarsus'u terk etmiştir. Muhtemelen Kilikya'ya gelirken izlediği yoldan geçerek, 11 Şubat'ta Phrygia'nın doğu sınırında ve Kilikya Eyaleti'nin batı girişinde yer alan Laodikeia'ya ulaşmıştır (Cicero, *ad. Att.*, V 21, 2; Cicero, *ad. Fam.*, XV 4, 7; Cassius Dio XL 30). Laodikeia'da iki buçuk ay kalmış ve hem bu kentin hem de Pamphylia ve Isauria kentlerinin sorunlarını çözmeye uğraşmıştır. Burada mahkemeler kurarak sivil yönetici rolü oynayan (Magie, 1950: 398; Mutafian, 1988: 201) Cicero'nun aklının hala Parthlarda olduğu ona ait aşağıdaki ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır:

"...Mayıstan sonra Haziranı orada geçirmek üzere Kilikya'ya gideceğim ve umut ediyorum ki Parthlar beni rahat bırakacaklar. Temmuzda her şey yolunda giderse eyaletin içinde dönüş yolculuğuyla meşgul olacağım" (Cicero, *ad. Att.*, V 21, 9).

Fakat Cicero'nun umutları boşa çıkacak ve Parthlarla ilgili endişeleri gerçeğe dönüşecektir. Zira Parthlar, bir Roma eyaletinde kışlamaktadırlar ve onlarla bir savaşın çıkması an meselesidir (Cicero, *ad. Att.*, VI 1, 14). Bu gelişmeler üzerine 15 Mayıs'ta yola çıkarak Haziranda Kilikya'da olmayı planlamasına rağmen, Parth tehlikesi nedeniyle 7 Mayıs'ta hareket etmek zorunda kalmıştır. Cicero'nun en büyük korkusu ise, bir an önce Roma'ya

¹⁵ Genellikle Sis (= Kozan)'e lokalize edilen kentin yeri konusundaki tartışma ve öneriler için bkz. Alishan, 1899: 34; Mutafian, 1988: 200; Texier, 2002: 440.

¹⁶ M.Ö. I. Bin yıl Asur kaynaklarında geçen Tabal halkıyla ilişkilendirilmesi konusunda bkz. Alkim, 1959: 69.

dönmek istediği halde, olası bir Parth savaşının senatoyu onun proconsullüğünü uzatmaya teşvik etmesidir (Mutafian, 1988: 201).

Sonuçta Parth ilişkileri açısından bir önceki yılın senaryosunun aynen tekrarlandığı görülmektedir. Cicero, meslektaşı Suriye valisi Bibilus'un yardım isteme ihtimaline karşı Amanosları aşmaya hazır olmak için ordusuyla Pyramos (= Ceyhan) Nehri yakınında kamp kurmuştu (Cicero, *ad. Att.*, VI 5, 3). Antiokheia'da bulunan vali Bibilus ise, hiçbir önlem almıyordu. Ancak bu kez yardıma ihtiyaç kalmamıştır. Çünkü muhtemelen oğlunun da içerisinde yer aldığı bir komplodan şüphelenen Parth kralı, askerlerini Suriye'den geri çağırıştır. Bu durum, bizzat Cicero'nun ifadesiyle “*inanılması güç bir şans*” olmuştur (Cicero, *ad. Fam.*, II 7, 1; Magie, 1950: 401; Ünal & Girginer 2007: 237).

Parth tehdidinin bu şekilde ortadan kalmasından sonra Cicero, dönüş yolculuğu hazırlıklarına koyulmuştur. Bu bağlamda M.Ö. 50 yılının 30 Temmuzunda hakimiyeti altındaki eyaletleri questor Coelius Calvus'a bırakarak Kilikya'dan ayrılmıştır (Sayar, 2004: 26). Issos üzerinden Tarsus'a ulaşmış, ancak gidiş güzergahında olduğu gibi Torosları yeniden geçmemiştir. Tarsus'tan Pamphylia'daki Side'ye varmış buradan gemiyle Rodos, Efes, Atina üzerinden Roma'ya ulaşmıştır. Ancak Roma'ya döndüğünde kendisini Caesar ve Pompeius arasında patlak veren iç savaşların içerisinde bulmuştur¹⁷. Söz konusu savaşlarda Pompeius tarafını tutmuş olan ünlü hatip, Octavianus, Antonius ve Lepidus'tan oluşan II. Triumvirliğin sürgün listesinde yer almış ve nihayet Antonius'un kiralık katilleri tarafından öldürülmüştür (Plutarkhos, *Cicero*, 64; Mutafian, 1988: 202).

MARCUS ANTONIUS'UN SİYASAL DÜZENLEMELERİNDE KİLİKYA EYALETİ VE PARTHLARIN ROLÜ

M.Ö. 49 yılında Caesar ve Pompeius arasındaki iç savaş Ovalık Kilikya'da da yankı bulmuştur. Çoğu doğu bölgeleri gibi Ovalık Kilikya da M.Ö. 48 yılında yapılan Pharsalus Savaşı'nda Pompeius'un yanında yer aldı. Kastabala kralı Tarkondimotos ona gemiler gönderdi. Savaştan sonra muzaffer Caesar, Parthları şefkatle karşıladı. M.Ö. 47 yılında Mısır'dan Anadolu'ya giderken Tarsus'ta bütün eyalet şehirlerinin temsilcilerini toplamış ve buranın idaresini bir düzene bağlamıştır (Mutafian, 1988: 203; Tobin, 2004: 6). Söz konusu toplantıda Caesar muhtemelen Kilikya kentlerinin statüsüyle de ilgilenmiş ve Kıbrıs'ı Kilikya'dan ayırarak Mısır'a bağlamıştır (Syme, 139: 324). Bu onun Kleopatra'ya bir armağanı olup Caesar bu davranışıyla muhtemelen Kilikya Eyaleti'nin parçalanmasını amaçlamaktaydı. Çünkü M.Ö. 44 yılında onun ölümünden kısa bir süre sonra eyalet, Phrygia conventuslarının ayrılmasıyla parçalanmaya başlamış ve Ovalık Kilikya, Parthlara karşı güçlü bir askeri birim oluşturmak için Suriye Eyaleti'ne bağlanmıştır (Syme, 1939: 323; Tobin, 2004: 6; Ünal & Girginer, 2007: 237-238).

M.Ö. 44 yılının 5 Martında Cumhuriyetçilerden M. Brutus, G. Cassius ve arkadaşları tarafından Caesar'ın öldürülmesiyle Roma'da yeniden İç savaşlar (Bellum Italicum) başlamıştır (Plutarkhos, *Caesar*, 72). Roma'da

¹⁷ Cicero'nun Roma iç savaşlarında oynadığı rol konusunda detaylı bilgi için bkz. Özaktürk, 2009: 128 vd.

durumun aleyhine dönmesi üzerine doğuya kaçan Brutus ve Cassius, Anadolu'da Antonius ve Octavianus ile yapacakları savaş için gerekli para, gemi ve teçizat teminine başlamışlardı. Bu arada M.Ö. 43 yılının 27 Kasımında M. Antonius, Octavianus ve Lepidus anlaşarak II. Triumvirliği (Üçlü Yönetim) kurdular (Akşit, 1976: 31). Marcus Antonius, Caesar katilleriyle M.Ö. 42 yılında Philippi'de yapılan savaşta yenilince, doğunun ve dolayısıyla Kilikya'nın da kontrolünü istemiştir. M.Ö. 41'de triumvirliğin gücünü temsil eden Antonius, bozulan düzeni yeniden kurmak için Anadolu'ya geçti (Piganiol, 1930: 404).

Marcus Antonius, aynı yıl doğuda Parthlara karşı sefere çıkmadan önce onlara karşı Anadolu ve Doğu Akdeniz'i güvene almak için Prolemaioslar kraliçesi VII. Kleopatra ile Tarsus'ta buluştu (Plutarkhos, *Antonius*, 28; Mutafian, 1988: 205; Ramsay, 2000: 113)¹⁸. Antonius, bundan kısa bir zaman sonra, Tarsus'u Boethius'un kontrolüne bırakarak Kleopatra'nın peşinden İskenderiye'ye gitmiştir¹⁹. Bir sonraki yıl (M.Ö. 40) Kilikya, Cassius ve Brutus'un bir takipçisi olan ve Caesar'ın katillerine karşı destek bulmak üzere Parthia'ya gönderilen Quintus Labienus'un liderliğindeki bir Parth birliği tarafından istila edilmiştir (Cassius Dio, XLVIII 26; Magie, 1950: 430). Antonius, bu saldırıda Labienus'a karşı Publius Ventidius Bassus adında çok değerli bir vekil tarafından temsil edilmiştir. Ventidius, Toroslara kadar geri çekilen Labienus'a karşı büyük bir zafer kazanmıştır (Magie, 1950: 432; Mutafian, 1988: 206). Romalılar, büyük kıyım yapmışlar, kurtulan Parthlar Kilikya'ya geri çekilmişlerdir. Ama sonuçta Kilikya Ovası'na sürülen istilacılar bozguna uğratılmış ve Labienus öldürülmüştür (Mutafian, 1988: 206; Tobin, 2004: 6).

Antonius, Anadolu'daki düzenlemeleri çerçevesinde²⁰ elinde bulundurduğu Ovalık Kilikya'nın doğu kesiminde büyük ve güçlü krallar yerine, başında Roma'nın güvenilebileceği yerel önderler yoluyla egemen olma politikasını tercih etmiştir. Bu politikaya uygun olarak, M.Ö. 39 yılında Ovalık ve Dağlık Kilikya arasındaki bölgede Tarkondimotos yönetiminde olan bağımlı bir krallık oluşturdu (Strabon, XIV 5, 18; Hild & Hellenkemper, 1990: 32; Sayar, 2001: 373). Antonius'un bu krallığı oluşturmaktaki amacı, bölgede Seleukosların son zamanlarından beri devam eden yönetim zaaflarını gidermek ve Roma için hayati önem taşıyan Anadolu-Suriye bağlantısını devam ettirmektir (Sayar, 2001: 374). Ayrıca Antonius'un Kilikya'daki düzenlemelerinde Roma'daki iç savaşları

¹⁸ Kleopatra ile ittifakın kendisine stratejik ve ekonomik açıdan önemli bir güç sağlayacağını düşündüğünden, Kleopatra ile işbirliği yapmak, izlediği politikanın bir parçasını oluşturmaktaydı. Çünkü doğunun hakimi ve efendisi olan Antonius, batı ile ilgili taleplerinden de vazgeçmiş değildi. Bu konuda düşündüğü Parth seferi, ona hem doğuda hem de İtalya'da askeri bir ihtiyaç sağlayacak Caesar'ın gerçek halefinin kendisi olduğunu ispatlayacaktı. Kısacası Galya'nın Caesar'a sağladığını Parthia'nın da kendisine sağlayacağını düşünüyordu. Ne var ki Parthlar üzerine yaptığı iki seferde taktik ve stratejik açılardan büyük hatalar yapan Antonius, kuvvetlerinin önemli bir kısmını daha da önemlisi var olan prestijini de kaybetmişti. Bu konuda bkz. Rostovtzeff, 1960: 143.

¹⁹ Antonius'un Kleopatra ile ilişkisi ve daha sonra da evlenmesi, Roma'nın tek hakimi olma mücadelesi sırasında, Octavianus tarafından propaganda aracı olarak kullanılan konuların başında gelmiştir. Antonius'un Kleopatra ile bu ilişkisinden ve diğer başarısızlıklarından Octavianus'un nasıl yararlandığı konusunda detaylı bilgi için bkz. Rostovtzeff, 1957: 28 vd.; Rostovtzeff, 1960: 144 vd.

²⁰ Marcus Antonius'un M.Ö. 40-39'da yapmış olduğu geniş çaplı düzenlemeler konusunda bkz. Syme, 1995: 162; Kaya, 2005a: 19 dn. 35.

fırsat bilerek Batı Anadolu'ya kadar ulaşmış ve potansiyel bir tehdit unsuru oluşturan Parth saldırılarının önemli bir etkisi olmuş olmalıdır. Asıl yurtları Mezopotamya ile İran'ın kuzeybatısı olan ve M.Ö. 40 yılında Anadolu'ya giren Parthlar, Kilikya Eyaleti'ni ele geçirmekle kalmamış, Lydia ve Ionia'ya kadar ilerlemişlerdir (Cassius Dio, XLVIII 24-28; Arslan, 2000: 168). Anadolu'ya gelen Antonius, bundan sonra muhtemel Parth saldırılarına karşı bir dizi önlem alma ihtiyacı duymuş, bu amaca yönelik olarak onlarla Roma toprakları arasında bir takım bağımlı krallıklar oluşturmuştur²¹.

SONUÇ

M.Ö. I. Yüzyıl Roma egemenliğindeki Kilikya Eyaleti'nin şekillenmesinde bölgenin jeomorfolojik yapısı, Roma iç savaşları ve yerel güçler yanında temel belirleyicilerden birisinin de Parth sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Roma'nın M.Ö. I. Yüzyılın ikinci yarısında bitmez tükenmez iç savaşlar yüzünden doğu eyaletleriyle yeterince ilgilenememesi sonucu Parthlar, Roma'nın doğu eyaletleri ve bu arada Kilikya Eyaleti için potansiyel bir tehdit unsuru oluşturmaya başlamışlardır. Başta Cicero ve Antonius başta olmak üzere Roma'nın Kilikya Eyaleti yöneticilerinin buradaki faaliyetlerinin arka planında sürekli olası bir Parth saldırısının yattığı anlaşılmaktadır. Söz konusu yöneticilerin eyalette yapmış oldukları askeri, idari, hukuki ve sosyo-ekonomik amaçlı düzenlemelerin çoğu, olabilecek bir Parth istilasına karşı önlem niteliği taşımaktadır.

Romalılar, Parth tehdidi altındaki Kilikya Eyaleti'nin doğu sınırında yer alan bölgelerde dolaylı yönetimi tercih etmişler, bu bölgelerin bütün yükünü yerel önderlere bırakmışlardır. Kilikya geçitlerini koruma görevi üstlenmiş Derbe kralı Antipater ve Amanoslar bölgesi kralı Tarkondimotos ile kurulan kişisel dostluk ilişkilerini Parth tehdidine karşı sadık müttefikler arayışı olarak değerlendirmek mümkündür.

KAYNAKÇA

Akşit, O., (1976). Roma İmparatorluk Tarihi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Alışhan, L., (1899). Sisouan ou Armeno-Cilicie, Description Géographique et Historique, Venise: S. Lazare.

Alkım, U. B., (1959). "Güneybatı-Antitoros Bölgesi'nde Eski Bir Yol Şebekesi", *Belleten*, XXIII/ 89-92, 59-77.

Arslan, M., (2000). Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat yayınları.

²¹ O halde Antonius'un bağımlı krallar atamasının Philippi Savaşı'ndaki hizmetleri yanında, olası Parth seferine karşı tampon bir bölge yaratma ihtiyacı ve Toros dağlarında barınan kabilelerin kontrol altına alınması gibi gerekçeleri de vardı. Bu konuda bkz. Kaya, 2005b: 146.

- Bahar, H., (2008). “Konya-Karaman Yüzey Araştırmaları 2006”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, XXV/1, 235-254.
- Belke, K. & Restle, M., (1978-1980). “Die Festungsanlage auf dem Baş Dağ (Kara Dağ): Eine Hellenistische Burg im zentralen Kleinasien”, *Öjh*, LII, 1-30.
- Cassius Dio, (1961). *Historia Romana (Dio’s Roman History)*, With an English Translation by E. Car (The Loeb Classical Library), London.
- Cicero, M. T., *ad. Fam.*, (1927). *Epistulae ad Familiares, Letters to his friends*. With an English Translation by W. G. Williams (The Loeb Classical Library), London-New York.
- Cicero, M. T., *ad. Att.* (1968). *Cicero’s Letters to Atticus*, edited D. R. Stackleton Bailey, Volume III, Cambridge: At The University Press.
- French, D. H., (1996). “The Site of Barata and Routes in the Konya Plain”, *Epigrafica Anatolica*, XXVII, 93-110 (Tafel I-VIII).
- Hild, F. & Hellenkemper, H., (1990). *Kilikien und Isaurien, Tabula Imperii Byzantini*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Houwink Ten Cate, P. H. J., (1961). *The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period*, Leiden: Brill.
- Hunter, L. W., (1913). “Cicero’s Journey to his Province of Cilicia in 51 B.C.”, *The Journal of Roman Studies*, III, 73-97.
- Kaya, M. A., (1999). “Parthlar (=Arsaklar) Ve İ. Ö. I. Yüzyılın İlk Yarısında Parth-Roma İlişkileri”, *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir: BETA Basım Yayın, İstanbul, 407-425.
- Kaya, M. A., (2004). “Romalılar, Parthlar ve Armenia Krallığı (İ.Ö. 96-İ. S. 4)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/1, 73-86.
- Kaya, M. A., (2005a). “Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIV/ 38, 11-30.
- Kaya, M. A., (2005b). *Anadolu’daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İzmir: İlya yayınevi.
- Kirbihler, F., (2008). “Cicéron, d’Italie en Cilicie. Conditions, vitesse et impressions de voyage d’un futur gouverneur”, *Res Antiquae*, 5, 349-364.
- Ksenophon, (1998). *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*, Çeviren: T. Gökçöl, İstanbul: Sosyal Yayınları.

- Lerouge, C., (2007). L'image des Parthes dans le monde gréco-romain, Du début du Ier siècle av. J.-C. Jusqu'à la fin du Haut-Empire romain, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Livius, T., (1957). *Ab Urbe Condita* (From the Founding of the City), With an English Translation by B. O. Foster (The Loeb Classical Library), London.
- Magie, D., (1950). *Roman Rule in Asia Minor I-II*, Princeton: Princeton University Press.
- Marshall, A. J., (1972). "The Lex Pompeia De Provinciis (52 B. C.) and Cicero's Imperium in 51-50 B.C.: Constitutional Aspects", *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, I, 887-921.
- Mutafian, C., (1988). *La Cilicie au Carrefour des Empires, I-II*, Paris: Les Belles Lettres.
- Özaktürk, F. G., (2009). "Cicero Tarihin Akışını Değiştiren Söylevler: Oratianes Philippicae", *Doğu-Batı*, (Romalılar I), 49, 125-158.
- Piganiol, A., (1930). *La Conquête Romaine*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Plutarkhos, (1948). *Bio Paralleloï* (Plutarch's Paralel Lives), Çev. B. Perrin (The Loeb Classical Library), London.
- Polibios, (1954). *Historiai* (The Histories of Polybius), Çev. W. R. Paton (The Loeb Classical Library), London.
- Ramsay, W. M., (2000). *Tarsus, Aziz Pavlus'un Kenti* (Çev. L. Zoroğlu), Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları.
- Rostovtzeff, M. I., (1957). *The Social and Economic History of Roman Empire*, New York: Oxford University Press.
- Rostovtzeff, M. I., (1960). *Rome*, New York: Oxford University Press.
- Sayar, M. H., (2000). "Çukurova'nın Kutsal Kenti Kastabala", *Arkeoloji ve Sanat*, 99, 2-14.
- Sayar, M. H., (2001). "Tarkondimotos, seine Dynastie, seine Politik und seine Reich", *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica*, XIII, 373-380.
- Sayar, M. H., (2004). "Das Ebene Kilikien vom Tod Alexanders des Großen bis zur Gründung der Provinz Cilicia durch Kaiser Vespasian (323 v. Chr.-72-73 n. Chr.)", *Kulturbegegnung in einem Brückenland, Gottheiten und Kulte als Indikatoren von Akkulturationsprozessen im Ebenen Kilikien*, Bonn.
- Shaw, B. D., (1990). "Bandit Highlands and Lowlands Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia", *The Journal of Economic and Social History of the Orient*, XXXIII/II, 199-223.
- Sherwin-White, A. N., (1984). *Roman foreign policy in the East (168 B.C. to A. D. 1)*, London: Duckworth.

- Stark, F., (1966). Rome on the Euphrates; the story of a frontier, London: Murray.
- Strabon, (1949). Geographika (The Geography of Strabo), çev. H. L. Jones (The Loeb Classical Library), London.
- Strabon, (2000). Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII, XIII, XIV), Çev. A. Pekman, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat yayınları.
- Syme, R., (1939). "Observations on the Province of Cilicia", *Anatolian Studies Presented W. H. Buckler (Edited W. M. Calder, J. Keil)*, 299-332.
- Syme, R., (1995). *Anatolica Studies in Strabo*, Editeb by Antony Birley, New York: Oxford University Press.
- Texier, C., (2002). Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, III, Çev. Ali Suat, Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı yayınları.
- Tobin, J., (2001). "The Tarcondimotid Dynasty in Smooth Cilicia", *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica, XIII*, 381-388.
- Tobin, J., (2004). Black Cilicia, A Study of the Plain of Issus during the Roman and Late Roman Periods, BAR International Series, 1275, Oxford, England: John and Erica Hedges.
- Ünal, A. & Girginer, K. S., (2007). Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji, İstanbul: Homer kitabevi.